

ISKUSTVA MEDIJATORA U PROCESU OBITELJSKE MEDIJACIJE U SLUČAJEVIMA PARTNERSKOG NASILJA

SAŽETAK

U radu je prikazano iskustvo medijatora u procesu obiteljske medijacije u slučajevima partnerskog nasilja na temelju rezultata istraživanja provedenog u sedam centara za socijalnu skrb u kojem je sudjelovalo dvanaest stručnih radnika s odgovarajućom edukacijom za provođenje obiteljske medijacije. Svrha istraživanja je bila opisati i analizirati iskustva medijatora u procesu obiteljske medijacije s partnerima koji su imali iskustvo nasilja te utvrditi mogućnost njene primjene u takvim slučajevima. Korišten je kvalitativni pristup, a pri analizi prikupljenih podataka primijenjen je postupak tematske analize. Rezultati istraživanja pokazuju da medijatori ističu neke specifičnosti upravljanja procesom medijacije s partnerima koji su imali iskustvo nasilja po pitanju sigurnosti procesa, uspostave ravnoteže moći i konstruktivnog dijaloga strana u medijaciji, što zahtijeva od medijatora primjenu određenih tehnika i vještina. Također, rezultati istraživanja govore u prilog tome da medijatori percipiraju mogućnost provođenja obiteljske medijacije s partnerima koji su imali iskustvo nasilja pri čemu pored temeljnih pretpostavki za provođenje medijacije ističu nužnost uvažavanja i specifičnih

1 Jasenka Požega, sveučilišna specijalistica obiteljske medijacije, socijalna radnica, e-mail: jpozega@net.ht

2 Prof.dr.sc. Marina Ajduković, psihologinja, e-mail: marina.ajdukovic@pravo.hr

Prethodno priopćenje
Primljeno: srpanj, 2019.
Prihvaćeno: svibanj, 2020.
UDK: 364.62+364.271
DOI 10.3935/ljsr.v27i2.324

Jasenka Požega¹
Centar za socijalnu skrb Varaždin
Obiteljski centar Varaždin

Marina Ajduković²
orcid.org/0000-0002-0561-9908

Sveučilište u Zagrebu
Pravni fakultet
Studijski centar socijalnog rada

Ključne riječi:

obiteljska medijacija,
partnersko nasilje,
iskustvo medijatora,
opis procesa medijacije,
mogućnost provođenja
obiteljske medijacije

pretpostavki poput vremenske distance od nasilja, utjecaja nasilja na žrtvu, stvaranja sigurnih uvjeta, dobre educiranosti medijatora te primjene nekih procedura koje bi trebalo provesti po pitanju procjene nasilja, sigurnosti i odabira modela medijacije.

UVOD

Obiteljsku medijaciju može se opisati kao proces pregovaranja strana u sukobu koje pokušavaju riješiti međusobne razlike uz pomoć medijatora kao neutralne strane (Kressel, 2000.). To je, prije svega, dobrovoljan proces koji se temelji na pronalaženju rješenja prihvatljivog za obje strane u sukobu, a provodi se samo ako su obje strane suglasne s time. Koristi se za rješavanje različitih sadržaja obiteljskih sukoba, no njena najčešća primjena je u području razvoda braka ili razdvajanja partnerske zajednice. Medijacija koja se odnosi na razvod ili razdvajanje pokazala se kao snažno sredstvo podrške i pomoći obiteljima koja s jedne strane olakšava postizanje dogovora oko spornih pitanja koja se odnose na roditeljstvo, financijska pitanja kao što je uzdržavanje za djecu, podjelu imovine, dugove i slično, a s druge strane olakšava prevladavanje emocionalnih i psiholoških problema koje razvod sa sobom nosi (Brown, 1997.; Kelly, 1983., 1995.). Naime, razvod kao i partnersko razdvajanje stresan je događaj za cijelu obitelj koji dovodi do značajnih promjena u svim područjima života kako oba partnera tako i njihove djece. Stoga razvod ne možemo promatrati kao izdvojeni događaj. Tranziciju razvoda čini nekoliko paralelnih procesa kroz koje prolaze parovi: emocionalni, roditeljski, financijski, socijalni i pravni (Brown, 1976.; Brohannan, 1971., prema Brown, 1997.). Također, valja naglasiti kako sukobi koji nastaju u obitelji, posebice oni između roditelja u tijeku razvoda ili razdvajanja, uključuju snažne emocije. Emocionalna ranjivost članova obitelji proizlazi iz obilježja samog obiteljskog odnosa koji uključuje međusobnu ovisnost strana, postojanje kontinuiranih odnosa, međusobno odobravanje postupaka, prosuđivanje i potpore (Gold, 1997.).

Upravo zbog ovih obilježja obiteljskog odnosa medijacija se pokazala kao dobra metoda rješavanja sukoba koja može pomoći obitelji u preoblikovanju njihovog odnosa nakon razvoda braka ili razdvajanja, kao i doprinijeti smanjivanju ili otklanjanju negativnih učinaka sukoba. Važno je istaknuti kako dugotrajni sukobi u obitelji i njihovo destruktivno rješavanje nose značajne posljedice za sve članove obitelji, a posebice utječu na razvojne rizike kod djece. No, često je pojava da sukob između partnera traje i prije razvoda ili razdvajanja, a produbljuje se samim procesom razvoda ili razdvajanja, kao i nakon toga. Kao što ističe Kressel (2000.), provedene empirijske studije o medijaciji ukazuju kako je medijacija najučinkovitija u srednje složenim sukobima. Kod parova koji tijekom razvoda ili razdvajanja dolaze u medijaciju prisutan je različit intenzitet sukoba od manjih nesuglasica do neslaganja koja mogu prerasti u

visokokonfliktni sukob i nasilni odnos. Jedan od uzroka koji onemogućava stranama da postignu dogovore u obiteljskoj medijaciji je visoka razina konflikata u partnerskom odnosu koji negativno koreliraju s nagodbom. To uključuje i prijašnju percepciju jedne od strana u smislu kako je nemoguće komunicirati s drugom stranom zbog njene ljutnje, nerazumijevanja, postojanja velikih kulturoloških i drugih razlika (Kressel, 2000.).

S tim u vezi važno je istaknuti iskustva stručnjaka u praksi socijalnog rada koja ukazuju na prisutnost sve većeg broja visokokonfliktinih razvoda s obilježjima netrpeljivosti, ljutnje, nepovjerenja, osvetoljubivosti, manipulacije djecom i nekih nasilnih oblika ponašanja (Buljan Flander i sur., 2014.; Buljan Flander i Roje Đapić, 2020.). Najčešći uzroci visokokonfliktinih razvoda su kontrola i mogućnost viđanja djece te nesuglasice financijske prirode (Hallman, Dienhart i Beaton, 2007., prema Buljan Flander i sur., 2014.). Medijacija se može činiti kao dobra prilika da se roditeljima prilikom razvoda ili razdvajanja pruži pomoć u postizanju dogovora oko roditeljske skrbi. Salem i Milne (1995.) ukazuju kako je važno imati u vidu da medijacija nije prikladna za sve vrste obiteljskih sukoba, posebice onih koji sadrže obiteljsko nasilje. Stoga posebnu pažnju kod parova koji se uključuju u medijaciju treba posvetiti problemu partnerskog nasilja, kao i prihvaćanju medijacije u tim slučajevima. Naime, razdoblje razvoda ili razdvajanja ili najava da će se to učiniti smatra se faktorom visokog rizika za pojavu ili eskalaciju nasilja. Kod jednog dijela parova koji dolaze u medijaciju nasilje može biti povezano upravo s ovim osjetljivim razdobljem. Također, u medijaciju dolaze i parovi čiji partnerski odnos je obilježen različitom razinom nasilja i kod kojih postoji određena povijest nasilja.

Za medijatore jedan od problema je i to da partnersko nasilje nije uvijek lako prepoznati. Kao što ističe Pearson (1997.a), relativno malo ljudi priznaje nasilje u obitelji sve dok ih se o tome ne pita vrlo direktno i na poseban način. S jedne strane mogu postojati tendencije prikrivanja, umanjivanja ili negiranja nasilja od strane samog para, žrtve ili nasilnika, a s druge strane mogu postojati teškoće na planu prepoznavanja nasilnih oblika ponašanja od strane medijatora. Jedna od teškoća u prepoznavanju nasilja povezana je i sa činjenicom da vrlo često žrtva prihvaća nasilno ponašanje kao »normalan« način funkcioniranja u odnosu. Obiteljski medijatori stoga trebaju detaljno ispitati rizične čimbenike vezane uz izloženost partnerskom nasilju čak i u onim slučajevima kada ga obje strane negiraju te kako ta okolnost utječe na sudionike i samu provedbu medijacije. Pažljiva procjena podrazumijeva prepoznavanje i razumijevanje interakcija koje pridonose tzv. krugu nasilja (Ajduković, Patrčević i Ernečić, 2017.).

Što se tiče teorijskih objašnjenja i definicija nasilja u obitelji, valja napomenuti kako postoje različiti pristupi ovisno o kontekstu u kojem se fenomen nasilja razmatra. Također, postoje dileme oko definicije nasilja u partnerskim vezama (Sesar i Dodaj, 2014.). U hrvatskom pravnom sustavu, nasilje je definirano kao bilo koji oblik tjelesnog, psihičkog, spolnog i ekonomskog nasilja, tjelesnog kažnjavanja i ponižavajućeg postupanja te zanemarivanje osoba s invaliditetom ili starijih osoba (čl. 10. Zakona o

zaštiti nasilja u obitelji, NN, 70/2017.). Nasilje u obitelji često se koristi kao sinonim i za nasilje u intimnim, odnosno partnerskim vezama. Wallace (2004.) ukazuje kako je nasilje u obitelji širi pojam i uključuje partnere, djecu te starije osobe. Upravo zbog toga, iako se u Obiteljskom zakonu iz 2015. godine³ u čl. 332. st. 1. t. 1. koristi pojam obiteljsko nasilje kao jedan od mogućih razloga ne provođenja obiteljske medijacije, u ovom radu smo usmjereni na nasilje između partnera neovisno jesu li oni u bračnom ili izvanbračnom odnosu te koristimo pojam partnersko nasilje i partneri.⁴ Prema Ajduković i sur. (2000.: 59-60), »*nasilje u partnerskim odnosima odnosi se na sustavni obrazac zlostavljanja koje se zbiva tijekom duljeg vremena, a koje se čini u svrhu kontrole, dominacije i zastrašivanja*«. Nasilje nad partnerom uključuje fizičku agresiju poput udaranja ili udaranja nogom, spolni odnos i druge oblike seksualne prisile, psihološko nasilje, zastrašivanje i poniženje, kontrolirajuće ponašanje (izoliranje osobe od obitelji i prijatelja) te ograničavanje pristupa informacijama i pomoći (Krug i sur., 2002.).

Nadalje, važno je istaknuti kako procjenjivanje prikladnosti para za medijaciju podrazumijeva i poznavanje različitih teorijskih okvira nasilja u partnerskim odnosima kako bi se preciznije definirali obrasci nasilnog ponašanja i kontekst nasilja. Jedan od pristupa temelji se na teoriji ciklusa nasilja prema kojoj postoji određena pravilnost nastajanja, trajanja i prestanka nasilja u partnerskom odnosu koji se odvija u tri međusobno povezane faze: faza jačanja tenzija ili rastuće napetosti, faza akutnog nasilnog događaja, faza ljubavi i kajanja (Walker, 2007.). Drugi pristup polazi od činjenice da nasilničko ponašanje u partnerskom odnosu uključuje korištenje određenih strategija prisile i nasilja kako bi se stekla moć i kontrola nad partnerom u odnosu, model poznat kao »kotač moći i kontrole« (Pence i Paymar, 1986., prema Ajduković, Patrčević i Ernečić, 2017.). Sljedeći pristup razlikuje dva tipa nasilja u partnerskom odnosu – »uzajamno nasilje para« i »patrijarhalni terorizam«, pri čemu uzajamno nasilje u partnerskim odnosima povezuje s lošim rješavanjem partnerskih sukoba (koje može varirati od povremene eskalacija do blažih oblika nasilja, a ponekad i do ozbiljnijeg nasilja), dok terorizam u partnerskim odnosima (zlouporaba moći i kontrole) često obilježava ozbiljno nasilje čiji počinitelj je gotovo uvijek muškarac (Johnson, 1995.). Ovaj koncept proširen je na četiri različita oblika nasilja koji se razlikuju po uzrocima, dinamici i posljedicama: situacijsko nasilje, nasilje koje karakterizira prisila i kontrola, nasilje kao reakcija na napad i nasilje potaknuto razvodom ili razdvajanjem (Kelly i Johnson, 2008.). Upravo imajući u vidu pojavnost i različite oblike nasilja Johnson opravdano ističe (2006., prema Majstorović 2017.) da nije znanstveno ni etički

3 Obiteljski zakon (2015), *Narodne novine*, 103/2015.

4 U radu se koristi pojam partneri neovisno o bračnom statusu osoba (bračni ili izvanbračni drugovi, osobe koje su u intimnim vezama ili koji se smatraju parovima, no ne žive u zajedničkom domaćinstvu), a odnosi se samo na heteroseksualne odnose iako je pojava nasilja u istospolnim partnerskim odnosima također prisutna.

prihvatljivo govoriti o nasilju u obitelji bez specificiranja o kojem se obliku nasilnog ponašanja radi. Uzevši u obzir ranije izloženo, možemo zaključiti kako poznavanje različitih oblika partnerskog nasilja, prirode i etiologije nasilja doprinosi razumijevanju konteksta u kojem se nasilje događa, procjeni rizika vezanih uz medijacijski proces za žrtvu te donošenju odluke o provođenju ili neprovođenju medijacije.

Promjene u konceptualizaciji i razumijevanju nasilja doprinijele su i promjeni stajališta po pitanju provođenja medijacije u situacijama nasilja. Valja istaknuti kako je profilacija medijacije kao modela rješavanja sukoba izazvala brojna pitanja o tome je li medijacija u slučaju nasilja u obitelji prihvatljiv model rješavanja obiteljskih sukoba, a vezano uz prikladnost procesa i pravednosti ishoda u odnosu na žrtvu. Jedan dio stručnjaka podržava i zagovara upotrebu medijacije, no drugi opet ukazuju kako medijacija nije poželjna za parove kod kojih postoji nasilje. Imajući u fokusu samu žrtvu i posljedice koje nasilje može imati na nju, ističu se brojni argumenti protiv korištenja medijacije u slučajevima partnerskog nasilja pri čemu se navodi kako medijacija za žrtvu može biti potencijalno opasna i nepoštena te kako je sudski postupak prikladniji zbog zaštite potreba žrtve (Salem i Milne, 1995.). Ističe se kako strah koji je prisutan kod žrtve može predstavljati teškoću u njenom suočavanju sa svojim nasilnikom i pregovaranju o sporazumu koji bi zadovoljio njezine potrebe (Pearson, 1997.b). Njezin iskaz želje za sudjelovanjem u medijaciji može biti posljedica vjerovanja da nema drugu mogućnost (Treuthart, 1996., prema Pearson 1997.b). To otvara pitanja dobrovoljnosti i pravednosti kao dvije suštinske komponente medijacije. Ujedno se navodi kako proces medijacije može dekriminalizirati nasilje i naučiti počinitelja tome da neće imati posljedice za takvo ponašanje, pri čemu se žrtva može osjećati djelomično okrivljenom (Pearson, 1997.b). Kao važan argument smatra se činjenica da u većini slučajeva žrtva nasilja nema dovoljno kapaciteta da slobodno i bez straha pregovara sa svojim zlostavljačem (Astor, 1994., prema Hooper i Busch, 1996.). Također, dinamika koja je tipična za nasilne odnose može sprečavati mogućnost suradnog donošenja odluka (Salem i Milne, 1995.). Ujedno, primjena medijacije otvara pitanje jednog od temeljnih etičkih načela obiteljske medijacije, a to je načelo samoodređenja strana koje podrazumijeva sposobnost donošenja odluka u svom interesu i interesu članova obitelji bez straha od nasilja i prisile. Upravo stoga se naglašava da žene koje su bile žrtve nasilja često nisu u stanju iskazati svoje interese i potrebe (Paranica, 2012.; Fischer, Vidmar i Ellis, 1993.). Pri provođenju postupka medijacije valja voditi računa o neravnoteži moći strana u postupku polazeći od činjenice da bi strane trebale imati »sličan stupanj moći odlučivanja u situacijama« (Maxwell, 1999.). No, vrlo često prevladavanje tih razlika nije moguće postići niti uz najkvalificiranijeg medijatora (Gagnon, 1992.; Hart, 1990.; Sun i Woods, 1989., prema Pearson, 1997.b).

S druge strane dio stručnjaka podržava i zagovara upotrebu medijacije i u slučaju postojanja partnerskog nasilja. Nasuprot temeljnom argumentu protivnika medijacije

da strane u medijaciji moraju imati jednaku ravnotežu moći iznose se argumenti o obučenosti medijatora da prepoznaju disbalans snaga i korištenje pojedinih tehnika koje mogu doprinijeti kontroli procesa i uravnoteženju moći (Ver Steegh, 2003.). Naglašava se kako pitanje neravnoteže moći nije samo specifično za obitelji u kojima je prisutno obiteljsko nasilje, već i prilikom razvoda (Chandler, 1990.). Kao prednosti medijacije zagovornici vide u njenom učinku na povećanje samoodređenja sudionika, promoviranju najboljeg interesa djece i smanjivanju ekonomskih troškova (Zlystra, 2001.). Medijacija za razliku od sudskog postupka omogućava sudionicama fleksibilnost u procesu i izravno sudjelovanje strana čime se pojačava njihovo samoodređenje. Također se ističe kako medijacija može biti više osnažujuća i uspješniji proces nego što su pravno potpomognuto pregovaranje i vođenje parnica, posebice kada roditelji sudjeluju u odlukama vezanim za razvod (Salem i Milne, 1995.). Sudska parnica dovodi do većih troškova i često sadrži povećano neprijateljstvo i okrivljivanje, što ne dovodi do poboljšanja komunikacije i osnaživanja žrtve (Zlystra, 2001.). Kao jedan od argumenata za provođenje medijacije navodi se da medijacija kao model može osnažiti sudionike tako da umjesto nasilja počnu koristiti nenasilne načine rješavanja sukoba (Joyce, 1997.). Neka provedena istraživanja ukazuju da medijacija može biti uspješna u smanjivanju nasilja (Salem i Milne, 1995.).

Pored navedenih mišljenja koja se temelje na argumentima za i protiv, postoji i tzv. srednji pristup primjene obiteljske medijacije kod parova s obilježjem nasilja u odnosu koji naglašava pomno razmatranje svih iznesenih argumenata i procjenu provedbe medijacije za svaki konkretni slučaj pri čemu je ključno samoodređenje osobe koja je pretrpjela ili još uvijek trpi nasilje člana obitelji (Ver Steegh, 2008., prema Čulo Margaletić, 2014.; Davis, 2006.). Većina zagovornika medijacije slaže se da mnogi slučajevi koji uključuju nasilje u obitelji nisu odgovarajući za medijaciju, da je nužan *screening* i dobra obučenost medijatora za prepoznavanje dinamike obiteljskog nasilja, kao i da sudjelovanje u procesu medijacije mora biti sigurno, pošteno i dobrovoljno, bez zahtijevanja od žrtve nasilja da uđu u medijaciju (Salem i Milne, 1995.). Primjerenost medijacije i njen model ovisi o vrsti nasilja u odnosu ukazujući da različiti oblici nasilja zahtijevaju različite vrste intervencija (Chandler, 1990.; Johnston i Campbell, 1993., prema Pearson, 1997.a).

Kakvo je stajalište u Hrvatskoj po pitanju prikladnosti primjene medijacije kao modela načina rješavanja sukoba u slučajevima koji imaju obilježje nasilja u partnerskom odnosu? U hrvatskom pravnom sustavu uvođenje obiteljske medijacije pratilo je niz zakonodavnih promjena. S obzirom na prirodu obiteljsko-pravnih odnosa i primjenu obiteljske medijacije u rješavanju sukoba između članova obitelji osvrnut ćemo se na ključne zakonodavne promjene unazad nekoliko godina u području socijalne skrbi i obiteljskog prava. Samo određenje obiteljske medijacije u području socijalne skrbi vezano je uz donošenje nove zakonske regulative u ovom području

o čemu u svom radu govore neki autori. Tako Majstorović (2017.) ukazuje kako je tijekom 2011. i 2012. godine određenje obiteljske medijacije vezano uz Zakon o socijalnoj skrbi (NN, 57/2011., 33/2012.), kojim se obiteljska medijacija definira kao socijalna usluga koja se »pruža u specifičnom postupku rješavanja obiteljskih sukoba uz pomoć educiranog medijatora čiji je cilj postizanje sporazuma o neriješenim sporovima i sukobima za dobrobit cijele obitelji«⁵. Donošenjem Zakona o socijalnoj skrbi iz 2013. godine⁶ izostavlja se obiteljska medijacija u popisu socijalnih usluga. U pogledu navedenog, Breber i Sladović Franz (2014.) te Majstorović (2017.) ističu nedostatke takvog zakonskog rješenja te ukazuju kako se na ovaj način izgubio preventivni karakter pravovremenog korištenja medijacije kao pomoći obiteljima u krizi koji mogu nastati uslijed rješavanja obiteljskih sukoba. Valja odmah istaknuti kako je zakonodavac iskorak po tom pitanju učinio tijekom 2017. godine donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi⁷ u kojem se obiteljska medijacija određuje u širem kontekstu »kao socijalna usluga stručne pomoć članovima obitelji, koja se pruža radi postizanja sporazuma oko neriješenog prijedora iz obiteljskih odnosa, kada se postizanje takvog sporazuma očekuje u vremenski ograničenom razdoblju od najduže tri mjeseca« (čl. 74. st. 1. u vezi s čl. 93.a. st. 1.).

Kao što se može vidjeti, određenjem obiteljske medijacije kao socijalne usluge proširilo se i područje primjene obiteljske medijacije i na ostale obiteljske sukobe, a ne samo na situacije vezane uz razvoda braka. Nadalje, u području obiteljskog prava može se uočiti da zakonodavac, slijedeći europske trendove poticanja i razvijanja obiteljske medijacije kao najprikladnije metode rješavanja obiteljsko-pravnih sukoba, uvodi obiteljsku medijaciju kao novi institut mirnog rješavanja obiteljskih sporova Obiteljskim zakonom iz 2014. godine⁸. Međutim, kako je izvršenje navedenog zakona privremeno obustavljeno odlukom Ustavnog suda⁹, prava praktična primjena obiteljske medijacije započinje donošenjem novog Obiteljskog zakona iz 2015. godine¹⁰, koji je na snazi. Uređenje pitanja obiteljske medijacije Obiteljskim zakonom iz 2015. godine, kao što ističe Majstorović (2017.), identična su onome iz suspendiranog propisa. Obiteljska medijacija određuje se kao postupak u kojem stranke nastoje sporazumno riješiti spor iz obiteljskih odnosa uz pomoć jednog ili više obiteljskih medijatora (čl. 331. st. 1.). Naglašena je i osnovna svrha obiteljske medijacije (čl. 331. st. 3.) – postizanje plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi i drugih sporazuma u vezi s djetetom, no stranke se mogu sporazumjeti i o svim drugim spornim pitanjima imovinske i neimovinske

5 Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 57/2011., čl. 95. u vezi s čl. 99. i Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 33/2012. čl. 82. u vezi s čl. 86.

6 Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 157/2013.

7 Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 157/2013., 152/2014., 99/2015., 52/2016., 130/2017. i 98/2019.

8 Obiteljski zakon, NN, 75/2014., 83/2014., 5/2015.

9 Rješenje Ustavnog suda, NN, 5/2015.

10 Obiteljski zakon, NN, 103/2015.

naravi. Iz navedenog određenja može se uočiti intencija da se obiteljska medijacija profilira kao institut koji bi služio za rješavanje svih obiteljskih sporova, a ne samo za sporazume vezane prije postupka razvoda braka i pokretanja sudskog postupka u vezi s djetetom. U odnosu na regulaciju provedbe medijacije u slučajevima obiteljskog nasilja iz odredbe čl. 332. st. 1. t. 1. ObZ-a iz 2015. proizlazi da obiteljsko nasilje može biti jedan od razloga zbog kojeg se neće provesti obiteljska medijacija kada prema procjeni stručnog tima centra za socijalnu skrb ili obiteljskog medijatora nije moguće ravnopravno sudjelovanje bračnih drugova u postupku medijacije. Može se uočiti kako navedena odredba služi pravodobnom utvrđivanju obiteljskog nasilja, ali određuje i postupanje nadležnih tijela stavljajući pred stručni tim i medijatora zadatak procjene utjecaja nasilja s aspekta ravnopravnosti sudjelovanja strana u samom postupku i donošenja odluke o neprovođenju obiteljske medijacije. Međutim, zakonodavac nije posebno propisao proceduru procjene nasilja (na koji će se način dokazati status žrtve nasilja u postupku, koji kriteriji i instrumenti procjene nasilja će se koristiti po pitanju ravnopravnog sudjelovanja, kada je nužno isključivanje iz procesa obiteljske medijacije i sl.), kao ni druga pitanja koja su povezana s time poput pitanja sigurnosti žrtve tijekom i nakon sastanka obiteljske medijacije.

Na problem postupanja i dokazivanja statusa žrtve u ovako određenom postupku obiteljske medijacije ukazuje i Poretti (2015.). Navedeno otvara niz pitanja kao što su npr. ujednačenost postupanja, primjena kriterija procjene i protokola te postojećih kompetencija, kako stručnih timova centara za socijalnu skrb, tako i obiteljskih medijatora za procjenu nasilja kao prepreke ravnopravnog sudjelovanja partnera u postupku medijacije. Majstorović (2017.: 142-143) kao jedno od pet ključnih otvorenih pitanja o uređenju obiteljske medijacije Obiteljskim zakonom iz 2015. godine navodi i medijaciju u slučajevima nasilja te smatra da je presudno utvrditi kako okolnost nasilja utječe na ravnotežu moći po pitanju odluke o prekidu medijacije kad je disbalans dugotrajan i intenzivan, ali i sagledavanja stanja i potrebe žrtve u kontekstu prilagodbe medijacijskog procesa. Nadalje, valja istaknuti kako Obiteljski zakon iz 2015. godine ne razlikuje predmedijacijski od medijacijskog postupka, već navodi obvezu sudjelovanja na prvom sastanku obiteljske medijacije prije razvoda braka ako nije postignut sporazum, odnosno plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi (čl. 325. st. 1. t. 6.). Za provođenje medijacije faza predmedijacije (koja sadržajno odgovara prvom susretu medijatora sa sudionicima i prethodi postupku obiteljske medijacije) ključna je faza za procjenu prikladnosti konkretnog slučaja za medijaciju. Kako navodi Parkinson (2011., prema Breber i Sladović Franz, 2014.), predmedijacijski postupak ima za cilj s jedne strane informirati sudionike o procesu medijacije kako bi oni mogli donijeti odluku o prikladnosti odabira medijacije za rješavanje njihovog sukoba, a s druge strane daje mogućnost medijatoru provjere temeljnih pretpostavki za provođenje medijacije koje se odnose na spremnost na suradnju, kompetentnost

i ravnotežu moći. U kontekstu navedenoga, Majstorović (2017.: 140) ukazuje na još jednu mogućnost za promjenu Obiteljskog zakona iz 2015. godine po pitanju obveznog sudjelovanja na prvom sastanku obiteljske medijacije prije razvoda braka »stoga treba predvidjeti klasičan predmedijacijski postupak u kojem će se poštovati načelo samoodređenja, drugim riječima, nakon što su informirani o prednostima medijacije stranke imaju pravo odlučiti hoće li prihvatiti pomoć ili neće«.

Uzimajući u obzir prethodno navedeno, a imajući u vidu da se obiteljska medijacija u Hrvatskoj primjenjuje relativno kratko vrijeme, uočeno je kako nedostaju znanstvene i stručne evaluacije vezane uz provođenje obiteljske medijacije. Stoga se ukazala potreba za analizom dosadašnje primjene te definiranjem preporuka za unapređenje postojećeg stanja. To podrazumijeva izradu odgovarajućih smjernica u postupanju medijatora prilikom provođenja medijacije s parovima čiji odnos ima ili je imao obilježje nasilja. U kontekstu toga, preispitivanje prakse iz perspektive medijatora moglo bi ponuditi odgovor na pitanje o značaju prepoznavanja i procjene intenziteta partnerskog nasilja za provođenje obiteljske medijacije, kao i dati njihov doživljaj o primjeni korištenja obiteljske medijacije u takvim slučajevima.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja je opisati i analizirati iskustva medijatora u procesu obiteljske medijacije s partnerima koji su imali iskustvo nasilja te utvrditi mogućnosti njene primjene za navedene slučajeve. U skladu s navedenim ciljem, postavljena su sljedeća istraživačka pitanja¹¹:

1. Kako medijatori opisuju proces obiteljske medijacije s partnerima čiji odnos je obilježen nasilnim oblicima ponašanja?
2. Kako medijatori doživljavaju primjenu obiteljske medijacije u slučajevima partnerskog nasilja u obitelji?

Metoda

U skladu s ciljem istraživanja, odabran je kvalitativni pristup prikupljanja i analize podataka. Podaci su se prikupljali pomoću polustrukturiranog intervjua, a pri analizi prikupljenih odgovora koristio se postupak tematske analize (eng. *thematic analysis*).

11 U ovom radu je na prilagođeni način prikazan dio završnog specijalističkog rada Jasenke Požega »Značaj procjene intenziteta nasilja u partnerskim odnosima za provođenje medijacije: Perspektiva stručnjaka« (2018.).

Uzorak

U istraživanju je korišten namjerni uzorak 12 sudionika stručnih radnika centra za socijalnu skrb s područja Varaždinske, Međimurske, Krapinsko-zagorske, Sisačko-moslavačke i Primorsko-goranske županije te Grada Zagreba, koji imaju iskustvo u provođenju obiteljske medijacije u sustavu socijalne skrbi. Sudionici istraživanja birani su po načelu kompetentnosti u odnosu na pojavu koja se istražuje. Naime, riječ je o sudionicima koji su u svojoj praksi imali iskustvo u medijaciji s parovima koji su imali obilježje nasilja i koji predstavljaju tzv. ključne informatore (Ajduković, 2008., prema Koller-Trbović, Žižak, 2012.) Također, jedan od kriterija odabira sudionika bila je njihova dostupnost i pristanak za sudjelovanje u intervjuu. Uzorak je bio heterogen po dobi, spolu, profesiji, mjestu rada i dužini radnog staža.

Skupinu sudionika sačinjavalo je 11 žena i 1 muškarac, u dobi od 33 do 59 godina s rasponom staža od najmanje 9 do najviše 32 godine staža ostvarenog u sustavu socijalne skrbi. Osam sudionika po zanimanju su socijalni radnici, a četiri sudionika su psiholozi. Od navedenog broja sudionika njih sedam radi u centru za socijalnu skrb u Odjelu za djecu, mlade i obitelj, dok je njih pet zaposleno u podružnici obiteljskog centra. Skupina sudionika imala je i nekoliko zajedničkih obilježja, a to je da su svi bili polaznici poslijediplomskog sveučilišnog specijalističkog studija iz obiteljske medijacije s izvršenim svim nastavnim i praktičnim obvezama u prva tri semestra studija, da su upisani u Registar obiteljskih medijatora te imaju iskustvo u provođenju obiteljske medijacije s partnerima čiji odnos je bio obilježen nasilnim ponašanjem. Činjenica da sudionici imaju odgovarajuću edukaciju u pogledu provođenja obiteljske medijacije, kao i višegodišnje iskustvo u radu s obiteljima te da provode postupak obiteljske medijacije, čini ih kompetentnim izvorom podataka vezanih uz temu istraživanja (Milas, 2005.: 580).

Provedba istraživanja i prikupljanje podataka

Provedbu istraživanja odobrilo je Etičko povjerenstvo Pravnog fakulteta u Zagrebu. Nakon toga je upućeno pismo namjere o provedbi istraživanja ravnateljima centara za socijalnu skrb kojima se objasnio cilj i svrha provođenja istraživanja te zamolba za davanje suglasnosti za sudjelovanje stručnih radnika u istraživanju. Kao što zahtijevaju etička načela, istraživanje se provelo u skladu s najavljenim i odobrenim postupkom (Milas, 2005.). Podaci za istraživanje prikupljeni su u razdoblju od listopada do prosinca 2016. godine. Istraživanje se provelo pomoću polustrukturiranog intervjua koji je ispitivač provodio sa svakim sudionikom posebno prema unaprijed zadanom protokolu za provedbu intervjua koji je bio strukturiran u skladu s istraživačkim pitanjima. Trajanje intervjua iznosilo je prosječno 40 minuta. Na početku intervjua potaknuli

sudionike da iznesu svoje iskustvo u provođenju obiteljske medijacije prilikom razvoda braka/raspada partnerske zajednice s jednim parom čiji odnos je bio obilježen nasilnim ponašanjem. Na ovaj način željeli smo postići usmjerenost sudionika na konkretan slučaj procjenjujući da bi takva usmjerenost trebala dati najviše sadržaja u vezi značaja procjene intenziteta partnerskog nasilja za provođenje obiteljske medijacije i prikladnosti odabira obiteljske medijacije za rješavanje obiteljsko-pravnih sporova gdje postoji partnersko nasilje. Slijedila su dva bloka pitanja prema unaprijed zadanom protokolu polustrukturiranog intervjua¹² koji je bio strukturiran u skladu s navedenim istraživačkim pitanjima. Nakon svakog intervjua vodile su se bilješke sukladno prethodno definiranom protokolu za vođenje bilješki.

Metoda obrade i analiza podataka

Pri kvalitativnoj obradi podataka koristili smo postupak tematske analize (Braun i Clarke, 2006.). Radi se o metodi kojom se identificira, analizira i izvještava o obrascima (temama) u kvalitativnim podacima. Tematska analiza ima deskriptivni značaj s obzirom na to da su spoznaje generirane izravno iz empirijski dobivenih podataka, ali i više od toga – ona omogućuje interpretaciju različitih aspekata istraživane teme te kao takva ima eksplorativni značaj.

Teme smo definirali kao dijelove cjelina prikupljenih podataka koji su važni za istraživačka pitanja. Sam postupak analize tekao je prema sljedećim fazama. Nakon preslušavanja audio zapisa sa sudionicima izrađeni su transkripti razgovora (pisani zapisi), koji su predstavljali osnovu za daljnju kvalitativnu analizu prikupljenih podataka u istraživanju. Opseg transkripta za svakog sudionika kretao se u rasponu od 5 do 9 stranica. Prilikom čitanja transkripta razgovora napravljena je selekcija prema osnovnoj namjeni istraživanja pri čemu su označeni dijelovi i citati teksta u tu svrhu. Za svako tematsko područje analize, odnosno istraživačko pitanje definirane su specifične teme. Prikupljeni podaci su indeksirani/kodirani broječanim kodom kako bi se prepoznali pojedini dijelovi podataka koji odgovaraju različitim temama. Svakom podatku iz transkripta pripisivan je odgovarajući tekstualni kod (skraćenica) iz zadanog tematskog okvira – identificiranje kodova i njihovo uspoređivanje. U izrađene tablice podaci su se iz njihovog originalnog teksta razvrstavali sukladno postavljenom tematskom okviru. Navedeno je omogućilo preglednost podataka i uočavanje trendova među njima, kao i njihovo logičko povezivanje (povezivanje i združivanje kodova, definiranje pojmova i kategorija) te interpretiranje što je uključivalo traženje uzroka, veza i objašnjenja među podacima.

12 Predložak s pitanjima za polustrukturirani intervju može se dobiti od autorica teksta.

Nalazi prikazani u rezultatima i raspravi ovog rada potkrijepljeni su navodima sudionika koji su označeni brojevima, kako bi se sačuvala njihova anonimnost.

U ovom istraživanju mogla bi se postaviti etička dilema u odnosu na dualnu ulogu istraživača. Naime, osoba koja je prikupljala podatke je također i obiteljski medijator koji kao i sudionici istraživanja radi u sustavu socijalne skrbi, a sada je u ulozi istraživača. Ove dileme mogu upućivati na ograničenje ovog rada u smislu pristranosti sudionika i davanja »očekivanih« odgovora, ali i u analizi rezultata. Kako bi se izbjeglo nametanje vlastitog kognitivnog okvira i vrijednosnog sustava u fazi obrade podataka, posebna pozornost je bila usmjerena je na nepristranost u njihovom tumačenju (Milas, 2005.), te je u ovoj fazi aktivnu ulogu imala osoba koja nije neposredno prikupljala podatke niti radi u praksi sustavu socijalne skrbi.

REZULTATI I RASPRAVA

Opis procesa obiteljske medijacije s parovima kod kojih je bilo prisutno partnersko nasilje

Prvo istraživačko pitanje bilo je usmjereno na opis procesa obiteljske medijacije s parovima kod kojih je bilo prisutno partnersko nasilje. U ovom tematskom području izdvojene su dvije teme koje se odnose na način procjenjivanja mogućnosti ravnopravnog sudjelovanja partnera u postupku medijacije zbog nasilja i upravljanje procesom obiteljske medijacije kod parova s prethodnim iskustvom partnerskog nasilja.

a) Način procjenjivanja mogućnosti ravnopravnog sudjelovanja partnera u postupku medijacije zbog partnerskog nasilja

Medijatori ukazuju na dva aspekta koji su važni za procjenjivanje mogućnosti ravnopravnog sudjelovanja partnera u postupku medijacije zbog partnerskog nasilja koji su izraženi kroz sljedeće kategorije¹³: **provjera pretpostavki za provođenje medijacije i donošenje odluke o provođenju obiteljske medijacije** (Tablica 1.).

13 Sve su kategorije postigle zasićenje, a za potrebe ovog rada ilustrativno će se u opisu pojedinih sadržaja navesti neki pojmovi.

Tablica 1. Način procjenjivanja mogućnosti ravnopravnog sudjelovanja partnera u postupku medijacije zbog partnerskog nasilja

TEMA	KATEGORIJE	POJMOVI
Način procjenjivanja mogućnosti ravnopravnog sudjelovanja partnera u postupku medijacije zbog partnerskog nasilja	Provjera pretpostavki za provođenje medijacije	Odvojeni razgovori sa sudionicima
		Procjena ravnoteže moći
		Procjena da žrtva nije u strahu
	Donošenje odluke o provođenju obiteljske medijacije	Procjena komunikacijskih obrazaca sudionika
		Pojašnjavanje procesa obiteljske medijacije u slučajevima prethodnog nasilja
		Iskaz žrtve/počinitelja o spremnosti za sudjelovanjem u obiteljskoj medijaciji
		Preuzimanje medijatorove odgovornosti za obustavu postupka obiteljske medijacije

Prilikom **provjere pretpostavki za provođenje medijacije** medijatori navode korištenje **odvojenih razgovora sa sudionicima** kako bi dobili detaljnije informacije o situaciji i nasilju (*»... uputila sam odvojene pozive njoj i mužu, jer sam htjela upravo ovo vidjeti da li oni zapravo uopće ispunjavaju pretpostavke za ulazak u obiteljsku medijaciju zbog nasilnog odnosa.« (1)*, *»Vidjela sam da se ona ne može uopće izraziti u njegovoj prisutnosti. Pa smo onda krenuli i dogovorili zasebne sastanke.« (4)*). Podaci ukazuju da medijatori provjeravaju osnovne pretpostavke za provođenje medijacije koji su temelj za ravnopravno pregovaranje i provođenje procesa medijacije: **procjena ravnoteže moći** (*»... a u samom procesu pratim da li to na bilo koji način utječe na ravnotežu moći, ona je nekako glavni pokazatelj da li medijaciju nastaviti ili ne nastaviti...« (7)*, *»U tom trenutku ja sam vrlo brzo odlučila da tu medijacijski postupak se neće moći odvijati... jer na samom startu je bilo jasno da neravnoteža moći je užasno jaka i velika...« (8)*), **procjena da žrtva nije u strahu** (*»Iz tog dijela njezinog funkcioniranja i ponašanja se nije moglo zaključiti da je ona u strahu... niti je ona to rekla.« (3)*, *»Da ona nije bila u strahu... niti je pokazivala strah od njega.« (6)*) i **procjena komunikacijskih obrazaca sudionika** (*»Sjeli su jedan do drugoga, apsolutno bez ikakvog pritiska i započeli najnormalniju konverzaciju.« (8)*, *»I oni su međusobno počeli razgovarati... oni čak nisu jedan drugom u riječ upadali. Oni su se slušali.« (11)*).

Drugi aspekt procjenjivanja koji ističu medijatori odnosi se na **donošenje odluke o provođenju obiteljske medijacije**. Kada je medijator suočen s činjenicama postojanja partnerskog nasilja, sudionicima **pojašnjava specifičnosti procesa obiteljske medijacije u slučajevima prethodnog nasilja** (*»A nakon što su se te informacije/opaska – informacije o nasilju/ ovdje izrekle, moje je pitanje prema njima bilo u*

*izričaju da se u takvim situacijama, odnosno slučajevima, medijacija uglavnom ne provodi... odnosno, može se pod određenim uvjetima provesti na način ako su obje strane suglasne i obje strane smatraju da mogu sudjelovati u tom postupku na ravnopravan način.» (3)) i propituje žrtvu/počinitelja o spremnosti za sudjelovanjem u obiteljskoj medijaciji (»Na moj upit gospođa je rekla da je ona spremna sjediti s gospodinom u istom prostoru...« (3), »Ja sam pitala, da li oni žele oboje medijaciju, da li se osjećaju spremni da sudjeluju u medijaciji... Oni su oboje izrazili spremnost...« (7)). Može se uočiti kako medijatori kod procjene neprikladnosti medijacije ili potencijalne opasnosti za žrtvu **preuzimaju odgovornost za obustavu postupka obiteljske medijacije** (»Svako je u svojoj priči izjavio da želi razvod, da su suglasni za postupak medijacije... no, moja reakcija je bila definitivno da tu nema prostora za daljnji postupak medijacije...« (8), »Već u samom prvom dolasku sudionika medijacije ona je prekinuta na moju inicijativu... jer nisu zadovoljene osnovne pretpostavke za provedbu medijacije...« (9)).*

Analizom ove cjeline dobio se uvid u postupanje medijatora koji pojašnjavaju sudionicima postupak medijacija, prikupljaju informacije i provjeravaju temeljne pretpostavke za provođenje medijacije po pitanju ravnopravnog i motiviranog sudjelovanja, mogućnost samozastupanja i postizanja jednake snage, odnosno moći, što sadržajno odgovara predmedijacijskom postupku kao što ističe i Parkinson (2011., prema Breber i Sladović Franz, 2014.). Za razumijevanje procesa obiteljske medijacije ključno je dobro poznavati zakonski okvir prema kojem se obiteljska medijacija ne provodi u slučajevima partnerskog nasilja kada prema procjeni stručnog tima centra za socijalnu skrb ili obiteljskog medijatora nije moguće ravnopravno sudjelovanje strana u postupku (čl. 332. st. 1. t. 1. Obiteljski zakon, NN, 103/2015.). Ova odredba daje okvir postupanja kako centara za socijalnu skrb u postupku obaveznog savjetovanja tako i obiteljskih medijatora o nužnosti identifikacije partnerskog nasilja te zatim procjene učinka partnerskog nasilja na moguće ravnopravno sudjelovanje u postupku medijacije. Iz dobivenih podataka može se uočiti da unatoč tome što je dobrovoljnost sudionika temeljno načelo za uključivanje u medijaciju konačnu odluku o uključivanju u medijaciju donosi medijator nakon procjene svih pretpostavki za provođenje medijacije. Milne (2004.) također naglašava kako medijator mora imati isto ovlaštenje kao i sudionici u postupku obiteljske medijacije koji mogu odustati od započetog postupka u bilo kojem trenutku.

b) Upravljanje procesom obiteljske medijacije kod parova s prethodnim iskustvom partnerskog nasilja

Kod parova s prethodnim iskustvom partnerskog nasilja **upravljanje procesom obiteljske medijacije** zahtijeva određene specifičnosti koje su izražene kroz sljedeće

kategorije¹⁴: **briga o sigurnosti, briga o ravnoteži moći, briga o komunikacijskim procesima i briga o različitim pojavnim oblicima emocionalne preplavljenosti žrtve/počinitelja** (Tablica 2.).

Tablica 2. Upravljanje procesom obiteljske medijacije kod parova s prethodnim iskustvom partnerskog nasilja

TEMA	KATEGORIJE	POJMOVI
Upravljanje procesom obiteljske medijacije kod parova s prethodnim iskustvom partnerskog nasilja	Briga o sigurnosti	Verbalne prijetnje nasiljem
		Ponašanja prijeteca po sigurnost žrtve
	Briga o ravnoteži moći	(Ne)postoji ravnoteža moći
		(Ne)mogućnost iskazivanja interesa i potreba
		Život s djecom kao izvor (nad)moći
	Briga o komunikacijskim procesima	Verbalna agresija i dominacija
		Agresivna gestikulacija i podsmjehivanje
		Izbjegavanje i povlačenje iz komunikacije
	Briga o različitim pojavnim oblicima emocionalne preplavljenosti žrtve/počinitelja	Plakanje
		Uzrujanost
Strah		
Ljutnja		
		Izostanak kontrole emocija

Analiza pokazuje da medijatori u procesu medijacije iskazuju **brigu o sigurnosti** prepoznajući **verbalne prijetnje nasiljem** (*»...on je rekao da će ponoviti sve što je već njoj učinio... da se ne namjerava suzdržati od nasilničkog ponašanja u budućnosti.«* (9), *»Suprug je prijetio nasiljem supruzi i to netom nakon što je završena obiteljska medijacija...«* (10)) i **ponašanja prijeteca po sigurnost** žrtve (*»U jednom navratu se prilično demonstrativno dizao i sjedao nazad na stolac... No, tada se definitivno digao i zapravo prilično demonstrativno izjurio.«* (9), *»Suprug je vidno ljutit napustio kancelariju, prostoriju...«* (10))

Medijatori tijekom medijacije promatraju dinamiku pregovaranja strana i posebnu pažnju usmjeravaju na **brigu o ravnoteži moći** procjenjujući pri tome **(ne) postojanje ravnoteže moći** između sudionika (*»...to je bilo vidljivo da je on imao puno veću moć.«* (4), *»Potpuno jednaku... Ono do u milimetar sam imala osjećaj da je sve ono egal i da mogu... I konkretno vrijeme koliko se tko izražavao...«* (11)) i **(ne)**

¹⁴ Sve su kategorije postigle zasićenje, a za potrebe ovog rada ilustrativno će se u opisu pojedinih sadržaja navesti neki pojmovi.

mogućnost iskazivanja interesa i potreba (*»Ona bi nešto na kratko izverbalizirala: 'Ja želim djecu.', ali zapravo u iskazivanju potreba nije uopće mogla doći do izražaja u tim zajedničkim susretima...« (4), »...mislim da jedan i drugi mogli izverbalizirati što ih muči... mogli su izverbalizirati sve svoje potrebe i interese...« (12)*). Kao poseban **izvor moći** koji može doprinijeti (nad)moći pojedine strane medijatori prepoznaju život s djecom (*»... žena je itekako imala moć u svojim rukama jer je imala djecu uza sebe koja su bila jako privržena njoj i nisu imala odnos s ocem, neke bliskosti, povezanosti s ocem...« (1), »...mislim da je u ovoj situaciji ona bila ta koja je imala moć u prvom redu zato jer je ona ta s kojom kćerka živi.« (2)*).

Može se uočiti kako upravljanje procesom obiteljske medijacije kod parova s prethodnim iskustvom nasilja zahtijeva **brigu o komunikacijskim procesima** između sudionika koji iskazuju dinamičnu i konfliktnu komunikaciju poput **verbalne agresije i dominacije** (*»... kako je susret išao, on je bio sve glasniji i glasniji... Zapravo, uopće nismo mogli voditi postupak, stalno je bio ometan tim njegovim vikanjem.« (6), »U komunikaciji on je bio naglašeno dominantan, drzak i osoran... potpuno je preuzeo dominantnu ulogu... Teško se mogla izboriti uopće za riječ... prekidao je i mene tijekom govora...« (9)*), **agresivne gestikulacije i podsmjehivanja** (*»...ali, taj stav cijeli njezinog tijela prema njemu, znači okrenula se je prema njemu, gestikulirala puno, rukama prema njemu.« (2), »Od položaja kako su sjedili na način na koji se on postavljao u odnosu na nju, gdje bi se on okrenuo prema njoj još i mahuno rukom...« (4)*), ali i iskazivanja pasivne komunikacije poput **izbjegavanja i povlačenja iz komunikacije** (*»...ali je to uvijek bilo onda kada su sjedili zajedno vrlo šturo.« (4), »...i zapravo na svaki njen pokušaj da se uključi da mu se obrati, on je zapravo to jednostavno glatko odbio... Potpuno ju je ignorirao...« (10)*).

Nadalje, medijatori u procesu zamjećuju iskazivanje specifičnih emocionalnih stanja sudionika koja su izdvojena u posebnu kategoriju **briga o različitim pojavnim oblicima emocionalne preplavljenosti žrtve** poput **plakanja** (*»...odmah bi se povlačila i odmah išla u suze... Dakle, svi sastanci s njom i ovaj individualan, ona zapravo je plakala.« (4)*), **uzrujanosti** (*»...i u tom trenutku se vidjela njezina uzrujanost... kad pokušava ispraviti priču koju on nastoji ispričati kao njegovu istinu.« (8)*), **straha** (*»Oni sjede jedno kraj drugoga, ali dovoljno su udaljeni... No, ona se svejedno odmicala... i istovremeno na njezin jasno izražen strah, nelagodu i otprilike pokušaj bijega iz te situacije.« (9)*), ali i **emocionalne preplavljenosti počinitelja** kao **ljutnje** (*»...jer je on bio izrazito ljut vidjevši da supruga zapravo nije spremna učiniti to što on misli, a to je da vrati se nazad ili da mu prepusti dijete. I kad je shvatio zapravo nije bio više suradljiv... počeo se ljutiti, obraćati se njoj ljutitim glasom...« (10)*) i **izostanka kontrole emocija** (*»...i nekako nije mogao kontrolirati te emocije i nešto što ga je ponijelo.« (6)*).

Kao što se može vidjeti, medijatori upravljajući procesom medijacije ulažu znatne napore i s jedne strane brinu o sigurnim uvjetima i ravnoteži moći, a s druge strane

brinu o konstruktivnom dijalogu i olakšavanju komunikacije. Analiza pokazuje kako se medijatori kod pojedinih sudionika suočavaju s prisutnošću verbalnih prijetećih i fizičkih zlostavljanja budućim nasiljem i iskazivanjem prijetećih ponašanja tijekom procesa medijacije te verbalnim i neverbalnim agresivnim ponašanjem. Navedeno otvara pitanje rizika za provedbu medijacije i sigurnosti sudionika, kao i prilagodbe primjene specifičnih modela provođenja medijacijskog procesa. Literatura ukazuje na važnost stvaranja sigurnog okruženja za žrtvu i primjenu mjera zaštite radi povećanja njene sigurnosti u slučajevima nasilja povezujući to i s opasnosti ponovne viktimizacije žrtve (Chandler, 1990.; Girdner, 1990., prema Salem i Milne, 1995.; Hart, 1990.; Erickson i McKnight, 1990., prema Brown, 1997.; Ver Steegh, 2003.; Guion, 2009.). S tim u vezi važno je istaknuti da medijatori imaju mogućnost razmotriti zajedno sa žrtvom listu mogućnosti kako osigurati njenu sigurnost za vrijeme i nakon medijacijskog procesa o čemu govori Schepard (2004.: 532) poput: uspostavljanje sigurnosnih uvjeta, održavanje odvojenih sastanaka sa sudionicima, dozvola prijateljima, odvjetnicima, savjetnicima za sudjelovanje u medijacijskim sastancima, zastupanje u procesu medijacije od strane odvjetnika ili savjetnika, upućivanje sudionika na javne resurse, prekidanje medijacijskog sastanka i poduzimanje koraka za sigurnost sudionika. Analiza je također pokazala kako prepoznavanjem dinamike odnosa sudionika, koja se odnosi na pojavnost određenih komunikacijskih i ponašajnih napetosti, kao i pojavnost agresivnog ponašanja, medijatori iskazuju i brigu o njihovoj mogućnosti ravnopravnog sudjelovanja u procesu medijacije. Polazeći od te spoznaje, medijatori ističu praćenje i procjenu ravnoteže moći sudionika promatrajući njihovu mogućnost iskazivanja interesa i potreba, ali i zamjećivanjem posebnih izvora (nad)moći koji su od značaja za žrtvu i koji mogu doprinijeti uravnoteženju moći (poput povezanosti s djecom). Ravnoteža moći utječe na sposobnost pregovaranja i iskazivanje interesa sudionika u procesu medijacije i može predstavljati nepremostivu prepreku za nastavak medijacije. Ver Steegh (2003.) ističe kako se neravnoteža moći pojavljuje u nekom obliku kod svih medijacija razvoda, bez obzira na to ima li ili nema nasilja. U kontekstu toga, neki autori (Kelly, 1995.; Maxwell, 1999.; Neuman, 1992.) ukazuju kako promjenjivost odnosa moći tijekom medijacije i njena ovisnost o različitim čimbenicima mogu doprinijeti sposobnosti sudionika da utječu na postizanje ravnoteže moći tijekom samog procesa medijacije. Međutim, kao što kaže Parkinson (2011., prema Breber i Sladović Franz, 2014.), valja biti na oprezu i dobro ispitati sve pretpostavke za ulazak u medijaciju kako sudionici ne bi bili izloženi dodatnom riziku od nasilja i u nemogućnosti da slobodno iskažu svoje interese i potrebe. Ovdje valja istaknuti kako odluka o uključivanju parova s obilježjem nasilja u proces medijacije pretpostavlja prije svega obučenosť medijatora za takvo postupanje, kao i njegovu odgovornost za prepoznavanje i nošenje s neravnotežom moći tijekom procesa medijacije (Čulo Margaletić, 2014.; Ver Steegh, 2003.), ali i etičku dužnost medijatora da obustavi medijaciju ako procijeni neravnotežu moći (Breber i Sladović Franz, 2014.).

Primjena obiteljske medijacije u slučajevima partnerskog nasilja

Drugo istraživačko pitanje bilo je usmjereno na primjenu obiteljske medijacije u slučajevima partnerskog nasilja u okviru čega je izdvojena jedna tema koja se odnosi na **mogućnosti obiteljske medijacije u slučajevima partnerskog nasilja**.

Mogućnosti obiteljske medijacije u slučajevima partnerskog nasilja

Medijatori prepoznaju **mogućnosti obiteljske medijacije u slučajevima partnerskog nasilja koje su opisane** kroz sljedeće kategorije¹⁵: **pretpostavke za provedbu medijacije u slučajevima partnerskog nasilja, doprinos medijacije rješavanju i/ili smanjivanju sukoba u slučajevima partnerskog nasilja, specifičnost procesa medijacije u slučajevima partnerskog nasilja i specifične komunikacijske vještine medijatora i znanja o nasilju** (Tablica 3.).

Tablica 3. Mogućnosti obiteljske medijacije u slučajevima partnerskog nasilja iz perspektive medijatora

TEMA	KATEGORIJE	POJMOVI
Mogućnosti obiteljske medijacije u slučajevima partnerskog nasilja	Pretpostavke za provedbu medijacije u slučajevima partnerskog nasilja	Vremenska distanca i neaktualnost nasilja
		Dobrovoljnost i spremnost na suradnju žrtve
		Informiranost sudionika o medijaciji
		Ravnoteža moći uključenih strana
		Kapacitet žrtve za pregovaranje i odlučivanje
		Dobro procjenjivanje odnosa sudionika
	Doprinos medijacije rješavanju i/ili smanjivanju sukoba u slučajevima partnerskog nasilja	Sigurnost i osjećaj zaštićenosti žrtve
		Prisutnost osobe od povjerenja
		Procesuirano nasilje
		Smanjenje sukoba i miran način razdvajanja
		Osnaživanje žrtve
		Mogućnost iskazivanja interesa i potreba
Specifičnosti organizacije provedbe medijacije u slučajevima partnerskog nasilja	Savjetovanje i podrška žrtvi	
	Dostupnost službe sigurnosti	
	Razdvojeno održavanje medijacijskih susreta	
Specifične kompetencije medijatora i znanja o nasilju	Suvoditeljstvo u provođenju medijacije	
	Senzibilnost za obiteljsko nasilje	
		Specifična znanja i vještine medijatora

¹⁵ Sve su kategorije postigle zasićenje, a za potrebe ovog rada ilustrativno će se u opisu pojedinih pojmova navesti samo neki od iskaza sudionika.

Analiza je pokazala kako medijatori navode niz **pretpostavki za provedbu medijacije u slučajevima partnerskog nasilja** koje trebaju biti ispunjene kako bi medijacija bila prikladna za korištenje: **vremenska distanca i neaktualnost nasilja** (*»Mislim da uvijek treba gledati trenutak u kojem se događa nasilje ili se događalo. Ako je nešto u prošlosti, ali su oni sad tu negdje u istim pozicijama, mislim da možemo odraditi medijaciju. Ali, ako je akutno, mislim da onda ne definitivno.«* (2), *»...pretpostavka je da je, dakle, nasilje završilo, okončano i da je prošlo određeno vrijeme.«* (9)), **dobrovoljnost i spremnost na suradnju žrtve** (*»...mislim da je ono jako važno staviti suradnju, spremnost na suradnju kao osnovnu pretpostavku uopće i ona mogućnost zastupanja...«* (1), *»...pretpostavka je dobrovoljnosti, da je zbilja žrtva sama spremna ući u to...«* (4)), **informiranost sudionika o medijaciji** (*»... pretpostavka je nekakva informiranost prije svega, da se sudionike jako dobro informira što je medijacija.«* (7), *»...iznimno korisno samim sudionicima da dobiju neke okvire samog procesa i svega toga... što će dobiti od obiteljske medijacije i na koji način će se medijacija voditi i što se od njih kao sudionika očekuje u tom postupku.«* (8)), **ravnoteža moći uključenih strana** (*»...znači, pretpostavke da bude ta nekakva ravnoteža moći između partnera... i da nema nekog straha.«* (5), *»Definitivno ta ravnoteža moći bez daljnjega. I dobrovoljnost to sigurno. To što se tiče samih pretpostavka.«* (11)), **kapacitet žrtve za pregovaranje i odlučivanje** (*»Što se tiče ovih posebnih pretpostavka, mislim da je najvažnije kapaciteti žrtve... koliko je ona u mogućnosti zbilja sebe zastupati, izražavati se, iskazati svoje potrebe...«* (4), *»...da korisnici imaju mogućnost samostalno odlučivati, da se radi o samostalnoj odluci.«* (7)), **dobro procjenjivanje odnosa sudionika** (*»Uz procjenu uopće što se kroz medijaciju može i treba rješavati, kakav je oblik njihovog sudjelovanja, koliko su oni spremni na dogovor, koliko se mi uopće možemo približiti... i svakako je važno procijeniti da žrtva nije u poziciji da je u strahu... da nije ugrožena pozicija nje ili drugih nekih članova obitelji.«* (3), *»Mislim da bi nam čak dobro došli nekakvi upitnici jer ljudima je jako teško pričati o nekim stvarima, posebno kad je u pitanju nasilje... mislim da je svakako važno dobiti što više informacija od sudionika o tome što se je dogodilo? Kako se dogodilo?... Mislim da je važno znati o kojoj vrsti nasilja je bilo riječ u odnosu. Vrlo je važno znati kakav je sad njihov odnos, znači kakva je njihova komunikacija...«* (12)), **sigurnost i osjećaj zaštićenosti žrtve** (*»Mislim da bi pomoglo svakako da se žrtva osjeća zaštićeno i da nije ovisna o partneru... da bude zaštićena...«* (1), *»... osiguravanje sigurnosti, sigurnih uvjeta to je važna pretpostavka da bi se uopće mogla provoditi medijacija kada postoji nasilje...«* (4)), **prisutnost osobe od povjerenja** (*»...da je neka treća osoba tu prisutna koja će onda davati tu sigurnost. Sama prisutnost jasna je poruka i nasilniku... jer tu nisu na samo, neće ju zlostavljati prije nego uđu u medijaciju.«* (4), *»Vjerojatno bi neka osoba od povjerenja koja bi bila uz nju...«* (8)) **te procesuirano nasilje** (*»Druga moguća pretpostavka je*

da je osoba koja je počinila nasilje sankcionirana, prošla psihosocijalni tretman, pa je onda i kroz to dakle osvijestila teškoće u ponašanju koje je imala...« (9)).

Značajno je da medijatori prepoznaju mogućnosti provođenja obiteljske medijacije u slučajevima partnerskog nasilja pri čemu ukazuju na nužnost provjere ispunjenosti određenih pretpostavki za provođenje medijacije. Polazeći od osnovnih pretpostavki za njeno provođenje koje navodi Roberts (1988., prema Sladović Franz, 2005.), spremnost strana na suradnju, kompetentnost i ravnoteža moći, može se uočiti kako medijatori naglašavaju i potrebu sagledavanja i uvažavanja specifičnosti koje su povezane s poviješću i aktualnošću nasilja, kao i utjecajem nasilja na žrtvu. Na ovu činjenicu vremenske distance od nasilja, kao i činjenicu da nasilje nije aktualno ukazuje i Girdner (1990., prema Salem i Milne, 1995.) ističući kako medijacija u tim slučajevima nije prikladna zbog visokog rizika za žrtvu. Valja naglasiti kako se ne smiju zanemariti posljedice koje nasilje može imati na žrtvu, prije svega po pitanju njenog samoodređenja, kao i njen psihološki osjećaj o mogućnosti ravnopravnog sudjelovanja o čemu govori Thompson (2007.). U kontekstu toga vidljivo je da medijatori promišljaju kako okolnost nasilja utječe na ravnotežu moći i potrebe žrtve te kako prilagoditi medijacijski proces. Istaknuta je i pretpostavka u smislu sankcioniranja nasilja i psihosocijalnog tretmana počinitelja. O problemu izostanka sankcioniranja počinitelja govori i Pearson (1997.b.) ukazujući kako nesankcioniranje počinitelja može dovesti do izbjegavanja odgovornosti nasilnika za njegovo ponašanje. Uključivanje u proces medijacije zahtijeva dobro procjenjivanje kako bi se dobile informacije o dinamici partnerskog odnosa i nasilju. Navedenu potrebu u određenoj mjeri prepoznaju i medijatori ukazujući na nedostatak nekih instrumenata koji bi im bili od pomoći u procjeni slučajeva nasilja. Ajduković, Patrčević i Ernečić (2017.) u svom radu ukazuju na mogućnost primjene jednog od takvih instrumentarija za procjenu rizika od nasilja između partnera tijekom i nakon okončanja medijacijskog procesa pod nazivom Domestic Violence Evaluation Scale (DOVE) koji su kreirali Ellis i Stuckless (2006.) te instrumentarija za detaljno i opsežno procjenjivanje postojanja obiteljskog nasilja konstruiran u obliku intervjua Mediator's Assessment of Safety Issues and Concerns (MASIC), koji su razvili Holtzworth-Munroe, Beck i Applegate (2010., prema Ajduković, Patričević i Ernečić, 2017.).

Kao što se može vidjeti, postoji percepcija medijatora o određenom **doprinosu medijacije u rješavanju i/ili smanjivanju sukoba u slučajevima partnerskog nasilja** koji prepoznaju kroz **smanjenje sukoba i miran način razdvajanja** (*»Oni da su otišli u neki sudski postupak u toj poziciji u kojoj su bili tada, mislim da taj sudski postupak još više bi ih uveo u onu poziciju borbe... ali, ovaj postupak ih je nekako smirio... smirio tenzije među njima... pomoglo da se na jedan miran način razdvoje... da dogovore te konkretne stvari...« (1), »...mislim da je tu pomogla da se izađe iz odnosa koji nije bio dobar.« (11)),* kroz **osnaživanje žrtve** (*»Koliko sam shvatila po cijelom nastupu i*

*držanju tijela, izgovaranju, verbaliziranju stvari, mislim da je njoj bilo dovoljno i taj dio priče da je medijator tu...« (8), »...no, mislim da bi joj pomoglo upravo ono što jesam činila, a to je jasna i otvorena podrška, osnaživanje, kako kroz moju neverbalnu komunikaciju tako još više kroz poruke koje sam joj jasno i otvoreno upućivala, a istovremeno njega zaustavljala u njegovim eskapadama.« (9)), i kroz **moгуćnost iskazivanja interesa i potreba** od strane žrtve (*»Ona je onako vrlo jasno rekla što želi, zašto i kako je donijela odluke.« (1), »...mislim da je ona imalo ono dovoljno prilike da iskaže ono što ona treba.« (12)).**

Prethodni navodi ukazuju kako medijatori prepoznaju pozitivne učinke medijacije koja s jedne strane doprinosi smanjenju sukoba i mirnom razdvajanju sudionika, a s druge strane osnaživanju žrtve i njenoj mogućnosti iskazivanja interesa i potreba. Doprinos medijacije naglašava i Kruk (1997.) ističući kako je transformacija strana kroz osnaživanje i poticanje komunikacijskih i pregovaračkih vještina u rješavanju sukoba jedan od bitnih ciljeva i prednosti medijacije.

Očito je da je nužna prilagodba provedbe procesa medijacije u slučajevima partnerskog nasilja pri čemu medijatori ukazuju na potrebu uvažavanja **specifičnosti organizacije provedbe medijacije** kao što je **prethodno savjetovanje i podrška žrtvi** (*»...kad bi se gospođa možda osnažila negdje, proradila svoju dugogodišnju traumu...« (8), »...mislim da je bilo potrebno prethodno još dodatno obaviti savjetovanje, savjetodavni rad s njima kako bi ih se pripremila da mogu uopće surađivati, ući u medijaciju, čuti se međusobno...« (10)), **dostupnost službe sigurnosti** (*»Mislim da je to drugačije organizirano, da tu postoji neka osoba na prijemu zaštitar ili neko tko bi stajao, možda bi se ona drugačije osjećala, osjećala bi se da ima nekakvu zaštitu.« (4), »Možda bi zaista bilo ok da u prostoru u kojem se boravi prilikom provođenja obiteljske medijacije u nekakvoj neposrednoj blizini bude netko tko bi bio i fizička sigurnost, dakle nekakav čuvar...« (8)), **razdvojeno održavanje medijacijskih susreta** (*»... ali, možda kada imamo zaista to nasilje koje je intenzivnije, možda bi ti susreti mogli biti odvojeni, individualni... pa da je medijator taj koji prenosi od jednog do drugog informacije...« (1), »Mislim da bi bilo bolje ovdje da se odmah i predmedijacijski radio posebno, odvojeno i samo sa svakim od njih, možda bi to onda išlo u nekom drugom smjeru... Tu bi možda dobila nekakvu drugačiju potporu, možda bi se mogla drugačije izraziti i iskazati više svoje interese.« (4)) te **suvoditeljstvo u provođenju medijacije** (*»Ono što mislim da bi bilo dobro komedijacija, znači par i to muško-ženski par koji će davati jednu drugačiju ravnotežu i prema njima...« (4), »Možda ako bi recimo za neke parove bilo problem pratiti sve te stvari i još voditi i medijaciju i proces i sadržaj možda ne bi bilo loše raditi to u suvoditeljstvu.« (11)).****

Specifičnosti u organizaciji provedbe medijacije u slučajevima partnerskog nasilja koje naglašavaju medijatori govore u prilog korištenja posebnih metoda rada, a koje su povezane s temeljitom procjenom, podrškom žrtvi, sigurnosti provođenja i načinom

vođenja medijacije. Prepoznata je i mogućnost korištenja resursa u zajednici poput savjetovanja i programa podrške žrtvi kako bi ju se osnažilo i pripremljeno za sudjelovanje u procesu medijacije. Slične preporuke vezane uz organizaciju provedbe medijacije ističu mnogi autori. Tako, primjerice, Pearson (1997.a) s obzirom na činjenicu utjecaja straha i suočavanje žrtve s počiniteljem nasilja ističe važnost održavanja odvojenih susreta sa sudionicima kako bi medijator imao mogućnost provjere osjetljivih pitanja kao što je nasilje. Kao što navode Chandler (1990.) i Salem i Milne (1995.), medijator ima na raspolaganju i druge mogućnosti poput korištenja izmjenične medijacije (tzv. eng. *shuttle*), u kojoj se strane nalaze u odvojenim prostorijama dok medijator nazmjenično komunicira sa svakom stranom i kreće se od jedne do druge strane i na taj način omogućuje iskazivanje potreba i briga, zatim korištenje resursa u zajednici, poput službe podrške ili odvjetnika ili se medijacija može provoditi u suvoditeljstvu s drugim medijatorom kako bi se na taj način sa stranama u sukobu modelirala poželjna komunikacija i pružio im osjećaj nepristranosti kao što ukazuje Sladović Franz (2005.). Pokazalo se kako se jedna od pretpostavki primjene obiteljske medijacije u slučajevima partnerskog nasilja koju navode medijatori odnosi na **specifične kompetencije medijatora** koje se mogu opisati kao **senzibilnost za obiteljsko nasilje** (*»... onaj medijator koji ne može prepoznati o kakvom se intenzitetu nasilja radi neće niti prepoznati da se zapravo žrtva ne može zastupati...« (1)*), *»...naravno da obiteljski medijator mora biti senzibiliziran za nasilje i znati ga prepoznati.« (2)*) i **specifična znanja i vještine medijatora** (*»Pa mislim da im je svakako važno teorije sukoba, da znaju samu dinamiku između bračnih partnera, da prepoznaju one komunikacijske obrasce, način komuniciranja između njih, teorije ličnosti, da znadu prepoznati koje su tu neke strategije ponašanja... funkcioniranje obitelji kao sistema, sistemski pristup...« (1)*), *»Važno je da obiteljski medijator zna prepoznati nasilje.... važno je da zna prepoznati strah... da zna kako zaštititi samog sebe, kako zaštititi žrtvu nasilja...« (5)*).

Ciljana izobrazba i iskustvo medijatora važna su pretpostavka za provođenje medijacije u slučajevima partnerskog nasilja što ističu i medijatori koji su sudjelovali u istraživanju. U kontekstu navedenoga, opravdano ističe Chandler (1990.) kako nedovoljna educiranost medijatora može dovesti u pitanje sigurnost žrtve i prihvaćanje sporazuma na njenu štetu. Za medijatora je važno razumijevanje dinamike nasilja u obitelji, prepoznavanje signala koji otkrivaju prisutnost nasilja, prepoznavanje psihološkog utjecaja nasilja na žrtvu i njenu djecu te psihološkog profila i ponašanja nasilnika, znanja i vještine postavljanja pitanja kako bi došao do prikladnih informacija, upravljanje ravnotežom moći i druga znanja i vještine iz ovog područja. Dobra educiranost medijatora i iskustvo u provođenju medijacije važne su pretpostavke za kvalitetnu procjenu prikladnosti uključivanja u medijaciju svakog pojedinog slučaja u kojem je postojalo partnersko nasilje i primjerene intervencije tijekom procesa medijacije.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

S obzirom na relativno kratko vrijeme primjene obiteljske medijacije u Hrvatskoj cilj ovog istraživanja bio je dobiti uvid u iskustvo i perspektivu medijatora o značaju procjene intenziteta partnerskog nasilja za provođenje medijacije. Dobiveni podaci ukazuju da medijatori opisujući proces medijacije s parovima kod kojih je bilo prisutno partnersko nasilje ističu dva aspekta koja su važna za procjenu njihove mogućnosti ravnopravnog sudjelovanja i za daljnje provođenje procesa medijacije. Jedan se odnosi na provjeru temeljnih pretpostavki kao što su procjena ravnoteže moći, utjecaj straha na žrtvino samoodređenje i njenu mogućnost iskazivanja interesa i potreba te procjenu komunikacije i odnosa sudionika.

Obvezu medijatora u davanju posebne pozornosti pitanju nasilja i utjecaju na žrtvu ističu mnogi autori. U kontekstu toga, Salem i Milne (1995.) ukazuju kako medijatori trebaju biti na oprezu i imati u vidu tendencije žrtvinog negiranja i prikriivanja nasilja zbog straha ili uznemirenosti, ali isto tako i umanjivanja i normaliziranja nasilja jer je žrtva nesvjesna da su pojedina ponašanja poput guranja ili šamaranja nasilna ponašanja. Rezultati govore u prilog potrebi provođenja odvojenih razgovora sa sudionicima u medijaciji, kako bi se omogućilo sagledavanje osjetljivog pitanja poput partnerskog nasilja te dobro informiranje sudionika o prirodi medijacijskog procesa u slučajevima partnerskog nasilja kao i provjera spremnosti žrtve za sudjelovanjem. Kao što navode Salem i Milne (1995.), upravo korištenje odvojenih susreta koji uključuju razgovor »licem u lice« s nekim tko je istog spola te postavljanje direktnih i specifičnih pitanja žrtvi o nasilju doprinosi otkrivanju nasilja i procjenjivanju prikladnosti slučaja za medijaciju.

Kao drugi važan aspekt medijatori ističu donošenje odluke o provođenju obiteljske medijacije pri čemu treba imati u vidu postojeći zakonodavni okvir¹⁶ u Hrvatskoj koji određuje postupanje obiteljskih medijatora i obvezu procjene učinka nasilja na ravnopravno sudjelovanje bračnih drugova u postupku obiteljske medijacije. Iz dobivenih rezultata vidljivo je da unatoč tome što neki sudionici izražavaju spremnost za sudjelovanje u procesu medijacije medijator koji je suočen s činjenicama partnerskog nasilja i procjenom da nije moguće ravnopravno sudjelovanje preuzima odgovornost i obustavlja postupak medijacije. Na isto ukazuju Breber i Sladović Franz (2014.) naglašavajući kako je etička dužnost medijatora ne ući u postupak ili prekinuti obiteljsku medijaciju kada nisu ispunjene pretpostavke za njeno provođenje.

Prepoznate su određene specifičnosti upravljanja procesom obiteljske medijacije kod parova kod kojih je prisutno partnersko nasilje, a koje zahtijevaju od medijatora

16 Vidi čl. 332. Obiteljskog zakona, NN, 103/2015. i čl. 9. Pravilnika o obiteljskoj medijaciji, NN, 123/2015., 132/2015. i 132/2017.

pomnu procjenu sigurnosti žrtve, kontinuirano uspostavljanje ravnoteže moći i vođenje konstruktivnog dijaloga uz olakšavanje komunikacije. Medijatori navode određena rizična ponašanja sudionika tijekom provedbe medijacije poput verbalnih prijetnji nasiljem i ponašanja prijeteća po sigurnost te se u kontekstu navedenoga prepoznaje potreba planiranja sigurnosti žrtve i uspostavljanja sigurnosnih uvjeta za provedbu medijacije. Na tendenciju eskaliranja nasilja prilikom razdvajanja upozorava i Zylstra (2001.) ukazujući na značaj procjena sigurnosti žrtve koja zahtijeva pomno planiranje obuhvaćajući vrijeme prije, tijekom i poslije medijacijskog sastanka.

Polazeći od ravnoteže moći kao jedne od temeljnih pretpostavki u procesu medijacije, analiza podataka pokazala je na nužnost kontinuiranog praćenja ravnoteže moći koja uključuje sposobnost pregovaranja i mogućnost iskazivanja interesa i potreba, ali i prepoznavanja drugih izvora moći koji mogu osnažiti žrtvu u procesu. Ver Steegh (2003.) u kontekstu toga naglašava kako dobro poznavanje tehnika uravnoteženja moći i njihovo korištenje tijekom medijacije mogu medijatoru pomoći u kontroliranju procesa i uspostavljanju ravnoteže moći. Međutim, unatoč tome što je medijacija kao proces osmišljen za upravljanje neravnotežom moći, treba imati u vidu da povijest partnerskog nasilja ima potencijal za stvaranje nepremostive neravnoteže moći (Zylstra, 2001.). Opisujući proces medijacije, medijatori ukazuju na još jednu specifičnost koja se odnosi na dinamičnu i konfliktnu komunikaciju u kojoj se prepoznaje s jedne strane verbalno i neverbalno agresivno ponašanje i potreba za dominacijom, a s druge strane izbjegavanje i povlačenje iz komunikacije. Imajući u vidu medijacijski proces, opravdano ističu Breber i Sladović Franz (2014.) kako je uloga medijatora olakšavanje komunikacije među stranama, što zahtijeva od medijatora »odgovarajuću višu razinu kognitivne kompleksnosti, koja mu omogućuje vješto vođenje i usmjeravanje čitavog procesa« od kojih posebno značenje ima primjena složenih komunikacijskih vještina i intervencija te vještina upravljanja procesom.

Analiza odgovora na središnje pitanje ovog istraživanja o primjeni medijacije u slučajevima partnerskog nasilja pokazuje kako medijatori percipiraju mogućnost provođenja obiteljske medijacije u ovakvim slučajevima. Uz provjeru temeljnih pretpostavki za provođenje medijacije ističe se i uvažavanje nekih specifičnih pretpostavki kao što su vremenska distanca od nasilja, procesuirano nasilje, izbor žrtve o uključivanju u medijaciju, kapacitet žrtve za pregovaranje i sigurnost procesa za žrtvu. Slično ukazuje Brown (1997.) navodeći kako prikladnost medijacije u slučajevima nasilja u obitelji uključuje nekoliko razina procjene kako bi se spriječilo buduće zlostavljanje: strah kod žrtve, čestina događanja nasilja, priroda i ozbiljnost nasilja te poduzimanje određenih zaštitnih mjera.

Rezultati istraživanja ukazuju na mogući rizik za žrtvu i nastavak nasilja u kontekstu medijacijskog procesa. Na mjere opreza pri provođenju medijacije u slučaju nasilja te mogućnosti ponovne viktimizacije žrtve u medijaciji ističe i Guion (2009.).

Polazeći od mogućnosti provođenja obiteljske medijacije s parovima kod kojih je prisutno partnersko nasilje, analiza u ovom radu otkriva i određene specifičnosti procesa medijacije u ovakvim slučajevima. Navedeno podrazumijeva primjenu određenih procedura poput prethodne dobre procjene nasilja, korištenja resursa u zajednici (savjetovanje i podrška žrtvi te psihosocijalni tretman za nasilnika), primjene različitih modela medijacija (odvojeni razgovori, izmjenična (eng. *shuttle*) medijacija, suvoditeljstvo) te pomnog planiranja sigurnih uvjeta za žrtvu. Stručna literatura govori u prilog primjeni odgovarajućih postupaka i modela medijacije poput sudjelovanja treće strane u medijaciji, sudjelovanja odvjetnika ili provođenja *shuttle* medijacije, što može doprinijeti zaštiti i sigurnosti žrtve te smanjenju anksioznosti i straha (Chandler, 1990.; Knowlton i Muhlhauser, 1994.; Salem i Milne, 1995.).

Može se uočiti kako su prepoznati i pozitivni učinci medijacije na sudionike poput smanjenja njihovog sukoba, postizanja dogovora i mirnog razdvajanja, ali i osnaživanja žrtve u iskazivanju njenih interesa i potreba. O navedenom govori i Sladović Franz (2005.) ističući kako navedeni doprinosi medijacije mogu utjecati na kontinuitet osobnih odnosa članova obitelji. Važno je naglasiti kako medijatori u pogledu primjene medijacije u slučajevima partnerskog nasilja percipiraju značaj kompetencija medijatora koje se odnose na njegova specifična znanja, vještine i iskustvo, kao i njegovu senzibilnost za obiteljsko nasilje. O značaju educiranosti medijatora kod provođenja medijacije u slučajevima nasilja u obitelji govore i drugi autori (Chandler, 1990.; Knowlton i Muhlhauser, 1994.; Zylstra, 2001; Ver Steegh, 2003.; Schepard, 2004.).

Rezultati dobiveni u ovom istraživanju mogu biti korisni za bolje razumijevanje prikladnosti medijacije u slučajevima koji imaju obilježje obiteljskog nasilja, ali i poticaj za unaprjeđenje provođenja postupka obiteljske medijacije. Navedeno podrazumijeva uvođenje i izradu protokola/smjernica o postupanju medijatora u slučajevima partnerskog nasilja, uvođenje i korištenje određenih instrumenata procjene, uvođenje posebnih procedura te kontinuiranu izobrazbu obiteljskih medijatora. Promjene na ovom planu mogle bi se sagledati s jedne strane u kontekstu stvaranja sigurnog i poštenog procesa medijacije u koji će nakon detaljne procjene ući osobe koje ispunjavaju pretpostavke u pogledu suradnje, kompetentnosti i ravnoteže moći, a s druge strane u mogućnosti izbora žrtve da sudjeluje u medijaciji uz uvažavanje određenih specifičnosti u postupanju koje mogu doprinijeti žrtvinoj sigurnosti i ravnopravnom pregovaranju.

LITERATURA

1. Ajduković, D. (2008). Odgovornost istraživača i valjanost kvalitativne metodologije. U: Koller-Trbović, N. & Žižak, A. (ur.), *Kvalitativni pristup u društvenim znanostima*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, 39-53.
2. Ajduković, M., Mamula, M., Pečnik, N. & Töle, N. (2000). Nasilje u partnerskim odnosima. U: Ajduković, M. & Pavleković, G. (ur.), *Nasilje nad ženom u obitelji*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 57-67.
3. Ajduković, M., Patrčević, S. & Ernečić, M. (2017). Izazovi obiteljske medijacije u slučajevima nasilja u partnerskim odnosima. *Ljetopis socijalnog rada*, 23 (3), 381-411, <https://doi.org/10.3935/ljsr.v23i3.156>.
4. Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101, <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>.
5. Breber, M. & Sladović Franz, B. (2014). Uvođenje obiteljske medijacije u sustav socijalne skrbi – perspektiva stručnjaka. *Ljetopis socijalnog rada*, 21 (1), 121-150, <https://doi.org/10.3935/ljsr.v21i1.13>.
6. Brown, E. M. (1997). Comprehensive divorce mediation. In: Kruk, E. (eds.), *Mediation and conflict resolution in social work and the human services*. Chicago: Nelson-Hall Publishers. 37-53.
7. Buljan Flander, G., Jelić Tuščić, S. & Matešković, D. (2014). Visokokonfliktni razvodi: djeca u središtu sukoba. U: Brajša-Žganec, A., Lopižić, J. & Penezić, Z. (ur.), *Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva*. Jastrebarsko: Naklada Slap i Hrvatsko psihološko društvo, 375-394.
8. Buljan Flander, G. & Roje Đapić, M. (2020). *Dijete u središtu (sukoba)*. Sveta Nedjelja: Geromar d.o.o.
9. Chandler, D. B. (1990). Violence, fear, and communication: The variable impact of domestic violence on mediation. *Mediation Quarterly*, 7 (4), 331-346.
10. Čulo Margaletić, A. (2014). *Mirno rješavanje obiteljskopравnih sukoba interesa*. Osijek: Pravni fakultet Osijek.
11. Davis, A. (2006). Mediating cases involving domestic violence: Solution or setback? *Cardozo Journal of Conflict Resolution*, 8, 253-281.
12. Fischer, K., Vidmar, N. & Ellis, R. (1993). The culture of battering and the role of mediation in domestic violence cases. *SMUL Law Review*, 46, 2117-2174.
13. Gold, L. (1997). Marriage and family: Mediation of couple and family disputes. In: Kruk, E. (eds.), *Mediation and conflict resolution in social work and the human services*. Chicago: Nelson-Hall Publishers. 19-35.

14. Guion, D. (2009). *Domestic violence and mediation*. Texas Wesleyan Law Review, 15 (3), 545-554.
15. Hart, B. J. (1990). Gentle jeopardy: The further endangerment of battered women and children in custody mediation, *Mediation Quarterly*, 7, 317-330.
16. Hooper, S. & Busch, R. (1996). Domestic violence and restorative justice initiatives: The risks of a new panacea. *Waikato Law Review*, 6 (4), 101-130.
17. Johnson, M. P. (1995). Patriarchal terrorism and common couple violence: Two forms of violence against women, *Journal of Marriage and the Family*, 57, 283-294.
18. Joyce H. (1997). Mediation and domestic violence: Legislative responses. *Journal of the American Academy of Matrimonial Lawyers*, 14, 447-454.
19. Kelly, J. (1983). Mediation and psychotherapy: Distinguishing the difference. *Mediation Quarterly*, 1, 33-34.
20. Kelly, J. (1995). Power imbalance in divorce and interpersonal mediation: Assessment and intervention. *Mediation Quarterly*, 13 (2), 85-98.
21. Kelly, J. B. & Johnson, M. P. (2008). Differentiations among types of intimate partner violence: Research update and implications for interventions. *Family Court Review*, 46 (3), 476-499.
22. Knowlton, D. D. & Muhlhauser, T. L. (1994). Mediation in the presence of domestic violence: Is it the light at the end of the tunnel or is it a train on the track? *North Dakota Law Review*, 70, 255-268.
23. Koller-Trbović, N. & Žižak, A. (2012). Problemi u ponašanju djece i mladih i odgovori društva: Višestruke perspektive. *Kriminologija i socijalna integracija*, 20 (1), 1-132.
24. Kressel, K. (2000). Mediation. In: Deutsch, M. & Coleman, P. T. (eds.), *The handbook of conflict resolution: Theory and practice*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers. 522-545.
25. Kruk, E. (1997). Parenting disputes in divorce: Facilitating the development of parenting plans through parent education and therapeutic family mediation. In: Kruk, E. (eds.), *Mediation and conflict resolution in Social Work and the Human Services*. Chicago: Nelson-Hall Publishers. 55-79.
26. Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Zwi, A. B. & Lozano, R. (2002). *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization.
27. Majstorović, I. (2017). Obvezno savjetovanje i obiteljska medijacija de lege lata i de lege ferenda. *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, VIII, 129-150.
28. Maxwell, J. P. (1999). Mandatory mediation of custody in the face of domestic violence: Suggestions for courts and mediators, *Family Court Review*, 37 (3), 335-355.

29. Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
30. Milne, A. L. (2004). Mediation and domestic abuse. In: Folberg, J., Milne, A. L. & Salem, P. (eds.), *Divorce and family mediation, models, techniques and applications*. New York-London: The Guilford Press, 304-335.
31. Neumann, D. (1992). How mediation can effectively address the male-female power imbalance in Divorce. *Conflict Resolution Quarterly*, 9 (3), 227-239.
32. Obiteljski zakon (2014, 2015). *Narodne novine*, 75/2014., 83/2014., 5/2015., 103/2015.
33. Paranica, K. (2012). The implications of intimate partner violence on ethical mediation practices in court-based divorce mediation programs. *North Dakota Law Review*, 88 (4), 907-920.
34. Pearson, J. (1997a). Mediating when domestic violence is a factor: Policies and practices in court-based divorce mediation programs. *Mediation Quarterly*, 14 (4), 319-333.
35. Pearson, J. (1997b). Divorce mediation and domestic violence. In: Pearson, J. (eds.), *Divorce mediation and domestic violence*. Denver: U. S. Department of Justice, 1-8.
36. Poretti, P. (2015). *Od mirenja do medijacije u obiteljskim sporovima – Usklađivanje hrvatskog obiteljskog zakonodavstva o mirnom rješavanju obiteljskih sporova s pravom EU-a*. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta Rijeka, 36 (1), 341-380.
37. Pravilnik o obiteljskoj medijaciji (2015, 2017). *Narodne novine*, 123/2015., 132/2015. i 132/2017.
38. Salem, P. & Milne, A. L. (1995). Making mediation work in a domestic violence case. *Family Advocate*, 17, 34-38.
39. Shepard, A. (2004). The model standards of practice for family and divorce mediation. In: Folberg, J., Milne, A. L. & Salem, P. (eds.), *Divorce and Family Mediation: Models, Techniques and Applications*. New York-London: The Guilford press, 516-543.
40. Sesar, K. & Dodaj, A. (2014.). Čimbenici rizika za nasilje u partnerskim vezama. *Socijalna psihijatrija*, 41 (1-2), 162-171.
41. Sladović Franz, B. (2005). Obilježja obiteljske medijacije. *Ljetopis socijalnog rada*, 12 (2), 301-320.
42. Thompson, M. G. (2007). Mandatory mediation and domestic violence: Reformulating the good-faith standard. *Oregon Law Review*, 86, 599-633.
43. Ver Steegh, N. (2003). Yes, no and maybe: Informed decision making about divorce mediation in the presence of domestic violence. *William and Mary Journal of Women and the Law*, 9 (2), 145-206.

44. Walker, L. E. A. (2007). Battered woman syndrome. In: Jackson, N. A. (ed.), *Encyclopaedia of domestic violence*. New York i London: Routledge, 65-70.
45. Wallace, H. (2004). *Family violence: Legal, medical, and social perspectives*. Boston: Allyn & Bacon.
46. Zakon o socijalnoj skrbi (2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017). *Narodne novine*, 57/2011., 33/2012., 157/2013., 152/2014., 99/2015., 52/2016. i 16/2017.
47. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi (2017). *Narodne novine*, 130/2017.
48. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (2017). *Narodne novine*, 70/2017.
49. Zylstra, A. (2001). Mediation and domestic violence: A practical screening method for mediators and mediation program administrators. *Journal of Dispute Resolution*, 2, 253-300.

Jasenka Požega

Social Welfare Center Varaždin

Family Center Varaždin

Marina Ajduković

University of Zagreb

Faculty of Law

Department of social work

EXPERIENCE OF MEDIATORS IN THE FAMILY MEDIATION PROCESS IN THE CASES OF VIOLENCE IN PARTNER RELATIONSHIPS

ABSTRACT

The paper presents the experience of mediators in the family mediation process in the cases of violence in partner relationships based on the results of a research conducted in seven social welfare centres in which twelve experts adequately trained for the implementation of family mediation participated. The aim of the research was to describe and analyse the experience of the mediators in the family mediation process with the partners who had experienced violence and to determine the possibility of its application in such cases. The qualitative approach was used, and the procedure of topic analysis was used. The research results show that the mediators point out some specific features of the management of the mediation process with the partners who have experienced violence with regard to the safety of the process, establishment of the balance of power and a constructive dialogue of the parties in mediation, which demands the mediators to apply certain techniques and skills. Additionally, the results of the research indicate that the mediators perceive the possibility to implement family mediation with the partners who have experienced violence and that, apart from the basic prerequisites for the implementation of mediation, they emphasise the necessity to recognise the specific prerequisites, such as the time distance from violence, the influence of violence on the victim, creation of safe conditions, good level of the mediators' education and the application of some procedures which should be conducted in terms of the assessment of violence, safety and selection of the mediation model.

Key words: *family mediation, violence in partner relationships, experience of mediators, description of the mediation process, possibility to conduct family mediation.*

Međunarodna licenca / International License:

Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0.